

Daniel Dăianu¹, 22 martie 2020

De această dată este într-adevăr altfel: „efectul *shutdown*”

Abundă discuții privind impactul pandemiei asupra economiei, cu efecte întreprinse pe laturile cererii și ofertei/producției. De aici pornesc îndemnuri de intervenție publică, de acțiuni din partea băncilor centrale și a guvernelor. Masive injecții de lichiditate și reduceri de rate de politică monetară, programe bugetare de criză au fost puse în mișcare în ultimele săptămâni. Acestea sunt de magnitudinea celor, uneori chiar le depășesc pe cele ce au urmat izbucnirii crizei financiare în 2008.

1. Acum este totuși altfel!

Criza financiară ultimă a fost comentată în fel și chip și considerată un eveniment fără egal. Alan Greenspan, fostul șef al Fed-ului, spunea că așa ceva se întâmplă o dată la 100 de ani. Kenneth Rogoff și Carmen Reinhart au încercat să demonteze clișeul „unicității” prin investigarea unei serii de crize de-a lungul secolelor („This time is different: eight centuries of financial follies”, 2011). Amploarea unei crize financiare mari, ce morfează într-una economică și socială profundă, explică totuși de ce oamenii sunt tentați să uite istoria; memoria colectivă scurtă nu este rară.

Există însă ceva aparte în ce ni se întâmplă acum, ce cred că trebuie să fie judecat nu numai printr-o citire economică a relației între cerere și ofertă -- cum au fost interpretate Marea Depresiune dintre anii 1929-1933 și Marea Recesiune ce a erupt mai bine de un deceniu în urma (ultima criză fiind combătută și prin operațiuni neconvenționale ale băncilor centrale, prin relaxare cantitativă, QEs).

Cred că se remarcă în mod insuficient ceea ce poate fi numit „efectul *shutdown*”/lockdown (lacătul pe ușă). Efortul de încetinire a răspândirii pandemiei obligă la închidere parțială, sau totală de activități economice, la izolarea oamenilor; este ca și cum se pune lacătul pe ușă, se închide o mare parte din activitatea economică și socială. Poți asemăna acest efect cu un „*sudden stop*”, ce are loc pe piețe financiare când lichiditatea nu mai curge, sau când se manifestă „capcana lichidității”. Dar efectul *shutdown* este mai sever, întrucât nu poate fi contracarat cu injecții de lichiditate efectuate de bănci centrale. De aceea, o cădere de activitate economică nu poate fi evitată.

Logica luptei contra Covid19 intră în coliziune cu logica desfășurării activității economice, care înseamnă mișcarea factorilor de producție (și a forței de muncă), specializare internă și internațională, lanțuri de producție neîntrerupte. Turația economiilor se reduce drastic în mod inerent șocul fiind de altă natură decât unul indus de scăderea cererii, sau de un șoc de ofertă precum o creștere brutală a prețului barilului de țiței (ce a provocat stagflație, scădere de activitate economică și inflație mare, acum decenii), sau o recolta agricolă dezastruoasă. Efectul *shutdown* este de alt gen, iar prin dimensiunea sa are implicații excepționale specifice. Aici găsim explicația pentru care eficacitatea măsurilor monetare și fiscal-bugetare este limitată. Caricaturizând relația, dar nu aiurea, se poate spune ca relaxarea monetară nu reduce automat infectarea populației, numărul de decese.

¹ Acest text nu angajează în mod necesar instituțiile cu care autorul este afiliat.

Este ca la război (*Kriegswirtschaft/war economy*), în sensul că se intră într-un alt regim de funcționare a economiilor. Este nevoie de mobilizare și realocare de resurse pentru a susține principalul front de luptă, al salvării de vieți omenești, de susținere a sistemelor medicale ce sunt suprasolicitate. Bugete publice sunt afectate și se refac din mers prin realocare de resurse. În UE se suspendă temporar aplicarea regulilor fiscale din dorința de a oferi guvernelor statelor membre spațiu de manevra. Se vorbește de „bani din elicopter“ (*helicopter money*), care ar fi precum vouchere/bonuri pentru plata unor alimente de bază, a utilităților; acum s-ar face distribuirea, bănuiesc, direct în conturi bancare.

„Ca în vremuri de război” echivalează cu o **luptă de supraviețuire** pentru numeroase întreprinderi, pentru care nu maximizarea profitului este ținta supremă, ci protejarea activelor valoroase, a capitalului uman. Dovada că mare parte din programele de intervenție pe cale fiscal/bugetară urmărește asistarea celor ale căror locuri de muncă se pierd, fie și temporar.

2. Lupta contra pandemiei este un alt tip de război

Există o diferență mare între mobilizarea de resurse într-un război clasic și ce se întâmplă în condițiile pandemiei. De exemplu, al doilea război mondial a stimulat ramuri industriale în țări beligerante chiar dacă centrate pe producția militară, în timp ce **pandemia induce scădere majoră de activitate economică prin efectul *shutdown*.** De aceea, **recesiunea este inevitabilă.** Economia poate tura la un nivel diminuat, în condiții de rezistență, de supraviețuire în diverse sectoare. Drept este că și acum se poate reprofila activitatea unor întreprinderi, în funcție de nevoile luptei actuale (ex: General Motors care va produce ventilatoare pentru terapie intensivă, întreprinderi ce produc măști de protecție). Operează și mari incertitudini și teama, care se reflectă în evoluția burselor.

Ce poate atenua căderea inevitabilă a activității economice? Munca de acasă, ce poate avea loc unde digitalizarea, mai ales, o favorizează; existența unor redundanțe în economie, care ies la iveală în condițiile prezente. Și operează intervenția autorităților publice. Pot acționa și colaborări sui generis public-private, între acționari/prorietari și salariați pentru protejarea companiilor.

Covid19 va fi învins. O analogie cu ce s-a întâmplat în timpul pandemiei (de origine aviară) din 1918 poate fi făcută, mai ales că și atunci s-a făcut apel la izolare individuală și socială, carantină, la reguli de igiena, etc. **Dar atunci nu exista capacitatea științifică de acum și nu s-a putut folosi un antidot/vaccin;** este o chestiune de timp (nu îndelungat) până când vom avea un mijloc de luptă clar, un vaccin -- fiindcă nu ne putem baza numai pe imunitatea pe care oamenii o câștigă prin infectare și dezvoltarea naturală a anticorpilor. **Activitatea economică și socială va cunoaște probabil o revenire rapidă, chiar dacă vor rămâne sechele importante, între care și datoriile publice și private mai mari.**

3. Cum va fi după?

Este probabil ca economiile post-criză să cunoască modificări generate de digitalizare, **să aibă loc o regândire a lanțurilor de producție care să pună mai mult accent pe robustețe/reziliență, pe rădăcini locale și regionale.** Globalizarea era în regres de mai mult timp, ceea ce este de prezumat că se va accentua în anii ce vin.

Se va reevalua probabil locul sistemelor de sănătate publică în societatea modernă având în vedere că alți viruși ne pot ataca. Pandemia de acum ne-a izbit cumplit și fiindcă nu am ținut cont suficient de lecțiile Sars și Ebola; este necesar să fim mereu în alertă, omenirea nu trebuie să fie cu garda joasă din acest punct de vedere. Mai multe resurse trebuie să fie alocate pentru sănătatea publică (prevalent cu spitale private nu se poate face față) și este nevoie de incluziune în sistemele de asigurări.

Problema echității în funcționarea sistemelor economice va deveni mai acută.

Va fi nevoie și de o **regândire a modului în care înțelegem să protejăm bunuri colective globale** – protecția contra pandemiilor fiind un exemplu elocvent. Va continua erodarea multilateralismului în relațiile interstatale? Există efecte ale schimbării de climă ce reclamă colaborare pe plan internațional și resurse adecvate în bugetele naționale. Cum vor afecta toate acestea rivalități economice și geopolitice este de văzut.

În Europa, în Uniune, pandemia reliefează mai bine fisuri și fracturi. UE, ca să fie ce se proclamă oficial, nu se poate rezuma la o „piață unică”, ce are propriile neajunsuri. Dacă nu își va modifica mecanisme de guvernare, dacă nu va dovedi solidaritate în momente dificile, va pierde din relevanță. **Este nevoie de solidaritate în general, de „solidaritate financiară” în particular (care implică scheme de partajare a riscurilor/risk sharing).** Oricum, este bine că s-au mișcat resurse prin bugetul UE (fonduri dedicate luptei contra coronavirus) și BEI, că BCE a anunțat un program masiv de măsuri neconvenționale, achiziții de active suverane și private adaptate vremurilor mai mult decât complicate.

4. Unde este România în tabloul european?

România are interesul ca UE să acționeze cât mai solidar în momente de mare restriște. Dar, în largă măsură, trebuie să ne descurcăm cu resursele noastre. **O recesiune este probabilă și la noi, cum este în Europa și SUA, în alte regiuni ale lumii.**

Ce fac americanii, germanii, francezii, alte state din UE, nu ne permitem, întrucât avem resurse mult inferioare. Dar pot fi alocate mai multe resurse pentru sănătatea publică, pentru a face față șomajului tehnic, sprijinirea producției autohtone -- inclusiv prin comenzi de stat și înlesniri fiscale temporare.

Trebuie asigurată funcționarea fără sincope a utilităților publice, mai ales că mare parte din populație va sta în izolare la domiciliu pe perioada stării de urgență; mijloacele de informare publică (TV și internet) trebuie protejate.

O rectificare bugetară în fapt este deja în curs. Fiindcă este nevoie de **spațiu fiscal sectorial printr-o restructurare a bugetului public, prin realocare de resurse.** Specula, mai ales la alimente de bază și produse medicale, trebuie pedepsită sever. În anumite condiții se poate ajunge la plafonare de prețuri.

Nu trebuie să coplesim bugetul public cu cheltuieli permanente, chiar dacă regulile fiscale în UE sunt suspendate în noile condiții. Dacă vom ține cont de acest principiu se poate recurge la

programe de susținere a economiei (cheltuieli temporare) de câteva procente din PIB fără a cauza o criză a monedei naționale; **înlesnirile fiscale trebuie să fie temporare.**

Ce ajută România acum este datoria publică relativ mică (cca 35% din PIB). Nu ne ajută însă ratingul suveran, între cele mai scăzute în UE (BBB-). MFP a anunțat deja măsuri de sprijin pentru economie, care se pot extinde.

Am putea ajuta statul să facă față șomajului tehnic, nevoilor generale reclamate de starea de urgență, printr-o taxă de solidaritate, care să se aplice de la un anumit nivel al veniturilor (nu numai salarii); ea nu s-ar aplica medicilor, personalului medical ce sunt în prima linie a războiului contra pandemiei, ca și lucrătorilor ce apară ordinea publică.

Trebuie să folosim cât mai mult și în mod accelerat resurse disponibile din bugetul UE, de la BEI, BERD, etc. Mediul bancar dă semne că va participa la efortul de a ajuta economia în aceste condiții extrem de dificile. **El trebuie să fie alături de statul român în stăvilirea ieșirilor de bani,** mai ales când ar fi vorba de optimizări fiscale (*profit shifting*), operațiuni speculative -- în alte state se interzice „vânzarea în lipsă”/short selling. Ar fi bine să **se ajungă la un aranjament tip Viena, cum a fost după 2008.** Există o vorbă strămoșească, că prietenii la nevoie se cunosc.

BNR a adoptat măsuri adaptate la condițiile de mare vitregie, în pas cu ce se practică în alte state din UE, inclusiv posibilitatea de a interveni pe piața financiară secundară. **România și alte state care nu fac parte din zona euro este bine să beneficieze de aranjamente speciale (linii swap) cu Banca Centrală Europeană – au existat și în 2009 pentru unele țări.**

După ce trecem de pandemie, va trebui să facem astfel încât economia și societatea să fie mai robuste, reziliente; avem nevoie de rădăcini economice interne mai solide, inclusiv în industria financiară; avem nevoie de un buget public mai solid, cu venituri fiscale superioare, pentru a rezista la șocuri potrivnice. Va trebui să regândim sistemul fiscal pentru a avea o societate mai coezivă, rezilientă, un buget public robust.

Efectul *shutdown* se va disipa la un moment dat. Important este ca pierderile să nu fie parcă fără granițe. Aceasta depinde de modul în care va fi purtată lupta contra pandemiei; depinde de responsabilitatea la nivel de guvernare publică și la nivelul fiecărui cetățean (apropos de *distanțarea socială* necesară), de respectarea regulilor adoptate pentru situații de urgență.

Nu va fi lung timpul până când va fi învins acest virus. Dar când se va sfârși această luptă, este de dorit să nu fim vlăguiți ieșind dintr-un stres psihic enorm. Avem nevoie de rezistență mentală, de răbdare, de solidaritate, de disciplină.

PS. Toată cinstea medicilor și personalului medical, în România și peste tot în lume; sunt soldații din linia întâi, care ne apară pe toți.